

A RUBRIKÁK ÚJ KÓDEXE

Ezt a nevet viseli latin nyelven (Novus Codex Rubricarum) az elég nagyterjedelmű liturgikus törvénykönyv, amelyet XXIII. János pápa 1960 július 25-én közzétett s amelyről röviden már a sajtó is hírt adott. Öt-százharminc szakaszban, folytatólagos számozásban olvashatók a liturgikus törvények, a jelentőségüket csak akkor mérhetjük föl, ha ennek a kiadásnak előzményeit szemügyre vesszük.

Vissza kell mennünk majd ötszáz esztendővel ezelőttre. A középkor végén vagyunk, hosszas fejlődésen esett át már a liturgia. Elvben — kisebb kivételekkel — mindenütt a római liturgiát használták, de ez egyházmegyénként, sőt akárhányszor kisebb területekként is a századok folyamán rengeteg változáson esett át. Mindenekelőtt egy tényt kell leginkább figyelembe venni: abban az időben a liturgia kisebb mérvű változásait, újabb ünnepek elrendelését, új miseszövegek és új zsolozsma-szövegek szerzését a püspökök gyakorolták. Teljesen ismeretlen volt az új kor elve, hogy a liturgia mindennemű szabályozása mindenestől a római Szentszék feladatköre. A legkirívóbb jelenség az volt, hogy a reformáció előestéjén a szentek ünnepei egészségtelen módon elszaporodtak. Azt lehet mondani, hogy minden napra esett egy szentnek az ünnepe, semmiféle szabály nem volt még, amely elrendelte volna, hogy az ún. *Temporale* előnyben részesüljön a szentek ünnepei fölött. Ennek eredménye az volt például, hogy az egész Szent Negyvennapban, azaz a nagyböjtben sohasem mondották már az egyházi év legősibb miseszövegeit, a minden nagyböjti napra külön komponált, mélyértelmű szövegeket. Sőt, a pünkösöd utáni vasárnapok is feledésbe merültek, a középkori kézírásos liturgikus kódexek vizsgálata megmutatta, hogy a legtöbb misekönyvbe a 24 pünkösöd utáni vasárnapot már bele sem írták, mert úgysem mondották el sohasem azokat. Emellett kétségtelen visszaélés volt, hogy bármely vasárnapon, sőt még a legnagyobb ünnepeken is, karácsonykor, husvétkor ünnepélyes gyázmiséket, vagy votiv-miséket mondtak a gazdag megrendelők kívánságára.

Igen nagyjelentőségű reformot hajtott végre a Tridenti Zsinat elrendelésére *Szent V. Pius pápa*, midőn kiadta a Római Breviáriumot és a Római Misekönyvet (1568 és 1570). Nagy gondolat valósult meg ekkor: igen csekély kivétellel a XVI. században négy világrészre terjeszkedő egyház ezt az egységes római liturgiát tette magáévá. V. Pius reformja először hozta be az ún. „*általános rubrikákat*” (*Rubricae generales*). Gondos szövegezei liturgikus törvénykönyv első összejtét alkották, a szentek ünnepeit és az egyházi év nagy eseményeit ünneplő *Temporale* (karácsonyi idő, nagyböjt, husvétí idő) a megfelelő egyensúlyba került ezen rubrikák által. A szentek ünnepei is megfelelő mértékben csökkentek, 133 ünnep maradt csak meg. A Tridenti Zsinat után hamarosan, 1588-ban V. *Sixtus pápa* külön hivatalt szervezett meg, és ez a *Ritusok Szent Kongregációja*, mai nyelven úgy mondanók, minisztériuma. A püspököknek semmi liturgikus joga nem maradt, a legkisebb ritus-változtatás tilos lett, mindössze új ünnepeket rendelhetek el egyházmegyéjükben; VIII. Orbán pápa (1623—1644) ezt is megszüntette. A pápák azonban 350 esztendő alatt mindegyre újabb ünnepeket rendeltek el, úgyhogy századunk elejéig az ünnepek száma már ismét 235-re emelkedett. A nagy szervező, *Szent X. Pius* ekkor elhatározta a liturgia megújítását is, hiszen tudjuk, hogy az egyházjog zilált szétszórtságát is ő szüntette meg azzal, hogy az

Egyházi Törvénykönyv megalkotását elindította. Ezt az óriási jelentőségű munkáját nem tudta befejezni, de annál szerencsésebb kézzel indította el a liturgia megújítását. 1912-ben napvilágot látott az új *Római Breviárium*, majd halála után ugyan, de az óáltala kinevezett bizottság munkája gyümölcszeként 1921-ben megjelent az új *Római Miskönyv* is. Szent X. Pius maga ezt a művet a liturgia megújodásában csupán az „első lépésnek” mondotta, halála után a Rituskongregáció kijelentette, hogy a reform folytatásának előkészítése még két-három évtizedet igényel. X. Pius reformja a Temporale visszaállítása terén csak fél sikert ért el. A nagybőjtben lehetővé tette, hogy a legtöbb napon nem kellett a szentek ünnepeit mondani, hanem fakultatív alapon a papok mondhatták az ősi nagybőjti miseszövegeket is, a hivatalos szentmisét ellenben, az ún. konvent-misét a káptalanok és a szerzetes testületek továbbra is a szentekről mondták, és így volt végig ebben az 1960-ik esztendőben is. Nincs módunk elbeszélni X. Pius liturgikus reformjának részleteit, elég sok mindenre terjeszkedett ki ez a reform, valamit azonban — utólag visszatekintve — sajnálatosnak kell tekintenünk. Ez mindössze gyakorlati és jogi jellegű hibának tartható. Megmaradt ugyanis az V. Pius-féle „Általános Rubrika”, külön a breviáriumhoz, külön a miskönyvhöz, X. Pius bizottsága pedig „*Adalékokat és változásokat*” (*Additiones et variationes*) adott ki. Ettől kezdve nem volt egységes a misére és zsolozsmára vonatkozó liturgikus jognak szövegezése: az Általános Rubrikákban hemzsegték a megszűnt szabályok, az Adalékok és változások viszont csak a változásokat hozták. Az eredeti szabályokat igazában csak nagyon kevesen tanulmányozták és kézikönyvekből, tehát másodkézből vették csupán a misére és breviáriumra vonatkozó tennivalókat.

A liturgia reformja ellenben nem haladt tovább. Viszont mintha csak X. Pius ebben is előre látott volna: éppen harminc év telt el, amikor a szent liturgia tanítómestere, XII. Pius intézkedései megmutatták, hogy a második lépés készülődik a liturgia reformja terén. 1945-ben ugyanis évszázadok óhaja teljesül, midőn megjelent a *Zsoltároskönyv* (Psalterium) új latinnyelvű fordítása. Ettől kezdve mind a közös, mind a magános zsolozsmázásban ezt az új szöveget lehetett használni, amely jóval érthetőbb az 1500 éven át használt régi latin szövegnél. Hat év csendes, a nyilvánosság által nem is sejtett előkészítő munkálatai után a liturgikus mozgalom régi kívánsága váratlanul teljesedett: 1951-ben a Szentszék megengedte, hogy mindenütt követni lehet a 700 év óta szünetelő ősi szokást, hogy *husvét vigiliáját* az éjszakai órákban, eredeti idejükben lehet megtartani. Három éven át ez a reform csupán megengedett volt. Bölcs mérséklettel először kipróbálták, mennyire sikerül. Óriási irodalom keletkezett a husvéti vigilia megünneplése körül, maga a szertartás is jelentősen változott, főleg rövidebbé lett. A siker mindent elsöpörő volt, amíg 700 éven át a nagyszombat reggeli óráiban végzett istentiszteleten alig néhányan vettek részt, az éjszakai órákban tartott vigilia-ünneplésről mindenfelől tömegek részvételét jelenthették. XII. Pius nem állt meg ennél a ténynél. 1953-ban az 1400 év óta fennálló *szentségi bőjt* szigorúságát jelentősen enyhítette, ezt az alaptörvényt azután 1957-ben betetőzte az egészen egyszerű, azóta megtartott szentségi bőjt törvényével.

Közben két másik, nagyon jelentős változást is hozott XII. Pius reformáló tevékenysége. A liturgikus törvények, azaz a *rubrikák egyszerűsítésére* 1955 március 23-án nagyfontosságú, rövid szövegezésű, de igen sok mindent változtató dekrétum látott napvilágot. (Lásd Vigilia 1955, 653—655 és 1957, 427—429); 1956 óta ez az egyszerűsítő rendelet eléggé

megváltoztatta és valóban egyszerűbbé tette a liturgia végzését. A **Temporale ismét előbbre nyomult**, mert az elmúlt öt év alatt a nagyböjtből nemcsak a miséket, hanem a zsolozsmát is lehetett a nagyböjt napjairól, feriatól végezni, a közös zsolozsmázásban azonban ez továbbra is tilos maradt. Minden más üdvös, hasznos és nagyszámú változásról nem szólnunk ezuttal. Egy tényt azonban meg kell állapítanunk. Ez pedig az, hogy a liturgikus jog még zürzavarosabb lett, mert X. Pius kétféle és egymást kiegészítő, de egymásnak ellent is mondó jogforrásához most egy harmadik is csatlakozott, amelyekhez csakhamar az elmúlt öt év folyamán a kétegyházi bizottságokra adott válaszok és egyéb dekrétumok is hozzájárultak. A hozzáértők, különösen olyanok, akik tagjai voltak annak az állandó bizottságnak, amelynek létezését 1955-ben tudtuk meg s amely a liturgia leendő reformjával foglalkozik, elárulták, hogy ez az 1955 március 23-i dekrétum csak átmeneti jellegű. XII. Pius folytatta munkáját, hogy a liturgiát megújítsa. 1955-ben megjelent az egész nagyhetet ujjáalkotó „*Szent Hét Rendje*” (Ordo hebdomadae Sanctae), amely szintén teljesen ujjáalkotta, erősen megrövidítette és főképp az esti órákra helyezte a nagyhét fő liturgikus eseményeinek az időpontját. XII. Pius utolsó liturgikus tette az volt, hogy halála előtt egy hónappal megjelent a „*Szent Zenéről és Liturgiáról való Instrukció*”, 1958 szeptember 3-án, Szent X. Pius ünnepén. (Lásd Vigilia 1959, 242—244.)

Az igazat megvallva, voltaképpen senki sem várta, hogy a leendő egyetemes zsinati nagyobb változtatás történik. Annál tarkább hírek keltek szárnyra, milyen reformok várhatók majd magán a zsinaton. Nyugodtan mondhatjuk, hogy nagy meglepetést keltett, mikor ennek az évnek júliusában, a hónap végén a rádió, majd napi sajtó közölte, hogy új liturgikus törvénykönyv született. XXIII. János pápa a *Rubrikák Új Kódexét* kísérő Motu Propriójában az egyetemes zsinat feladatának jelentette ki, hogy a liturgia általános megújítását magasabb elvek szerint elvégezze, addig is azonban nem halasztható már tovább a breviárium és a misekönyv rubrikáinak kijavítása. Valójában ez azt jelenti, hogy az említett bizottság tagjai is észrevették, mennyire nehéz a sokféle szöveg rendelkezései között kiigazodni és ezért, nyilván több évi és rendkívül gondosnak mondható munka eredményeként kiadták a *Rubrikák Kódexét*. Ezzel a ténnyel egyúttal megszűnt az eddig említett és részletesen felsorolt liturgikus törvények kötelező ereje, valamint a Rituskongregációnak minden olyan dekrétuma, amely a breviáriumra és a misekönyvre vonatkozik. Helyettük új, világos szerkesztésű, közérthető szöveget kaptunk, amely szinte minden kétegyházi csapással véget vet. Igaz, hogy akik a régi szerint végezték a szentmisét és a breviáriumot, azoknak ez bizonyos zökkenőt jelent, azoknak ellenben, akik már csak ezt veszik kézhez, rendkívül egyszerűvé és könnyűvé teszi az eligazodást. A *Szent Hét Rendje* és annak kiegészítései, a szentségi böjtre vonatkozó rendelkezések és az 1958-i *Instrukció* azonban érintetlenül maradnak, mert a többi említett forrásból minden, ami érvényes volt, új szövegezésben beékerült a *Rubrikák Kódexébe*.

Nagyon sokat lehetne erről írni, el kell tekintenünk azonban az *Acta Apostolicae Sedis* formátumában 137 oldalra rúgó törvényes szöveg részletes ismertetésétől és e helyett, nem a törvénykönyv rendjében, hanem szisztematikus csoportosításban röviden rámutatunk az új liturgikus kodifikáció legszembeötlőbb sajátosságaira.

Az egyházi év változásai

A Rubrikák Új Kódexe meghozta a *Temporale végső győzelmét*. Ez a legjelentősebb esemény voltaképpen a törvénykönyv paragrafusai között el van bujtatva és úgy kell rájönni annak jogi szempontból briliánsan egyszerű fogalmazásaiban, ezt azonban mindenben megerősíti a világegyház részére kiadott római Kalendárium. A *Szent Negyvennapban* 1961-től kezdve immár kivétel nélkül mindenki a mindennapra komponált ősi misék szövegeit mondja és a zsolozsmákat is a miséknek megfelelően a napról imádkozzák ezentúl. Kivétel mindössze négy ünnep: Szent Péter katedrája (febr. 22), azután Szent Mátyás apostol ünnepe (febr. 24), ha a nagybőjtbe esnek, azután Szent József ünnepe (márc. 19), valamint Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepe (márc. 25). Minden egyéb ünnep megmarad a kalendáriumban a nagybőjt idején is, de ebben a szent időben csupán csak megemlékezünk róluk. Hasonló az eset az *évszaki* (népiesen kántor) bőjtök liturgiájával is. Csak II. osztályú ünnepnek engednek ezentúl. Ugyanilyen az eljárás a karácsony előtti kilenc adventi napban is. A liturgikus év oszlopai, a *vasárnapok* is jelentős módon nyertek rangemlést: az advent és a szent negyvennap vasárnapjai, valamint husvét vasárnap, fehérvasárnap és pünkösdvasárnap semmiféle rájuk eső ünnepnek nem engednek, kivétel csak Szeplőtelen Fogantatás ünnepe (dec. 8), amelyet az adventi vasárnapon meg kell ünnepelni. Minden egyéb vasárnap II. osztályú rangot kapott, ami azt jelenti, hogy csak I. osztályú ünnepeket ülnek meg a vasárnapon, kivéve az Úr Jézus II. osztályú ünnepeit. Tehát Szűz Mária II. osztályú ünnepei, pl. Sárlos Boldogasszony (júl. 2), Kisasszony napja (szeptember 8), Mária anyasága (október 11), az apostolok ünnepei, (kivéve Péter és Pált) vasárnapon többé nem ülhetők meg. Ezzel régi kívánság teljesült, hogy a vasárnapi liturgia, melynek szövegei a VI. századba nyúlnak vissza, szinte teljes egészében mindig érvényesülhet.

Ami az *ünnepeket* illeti, egyszerűsödött a rangsorolás. Megszűnt az eddigi elnevezés is (duplex, duplex majus, simplex) és van I., II. és III. osztályú ünnep ezentúl. A III. osztályú ünnepekbe kerülnek az eddig duplex majus, duplex és simplex jelzésű ünnepek valamennyien. Az ünnepek közül néhányat XXIII. János reformja megszüntetett, összesen nyolcat. Például: Szent Kereszt megtalálását (máj. 3), Szent János evangélista május 6-i ünnepét, Szent Mihály megjelenésének ünnepét (május 8), Szent Péter bilincseinek ünnepét (augusztus 1). Más ünnepeket, összesen tízet, pusztá megemlékezésre csökkentettek, lényegében ez is az ünnep megszűnését jelenti, ez a sors érte például a Kármelhegyi Boldogasszony ünnepét (júl. 16), bár ezt természetesen a karmelita templomokban továbbra is meg szabad mint rendi ünnepet tartani. Ugyanígy szűnt meg még pl. Szilveszter napja is, továbbá Fogolykiváltó Boldogasszony (szept. 24), amelyen tehát ezentúl mi, magyarok háborítatlanul ünnepelhetjük Szent Gellért ünnepét.

Hangsúlyt kaptak azok a *bűnbánati napok* is, amelyeknek értelme már szinte feledésbe merült: az április 25-i *Nagy Könyörgések* napja, amelyet nálunk Búzaszentelőnek neveznek, valamint a *Kisebb Könyörgések*, nálunk Keresztjárom napok is. Ezek a napok körmenet által megült ünnepek kezdettől fogva, azaz a VI. század óta. Most, ahol a körmenet megtartása már nem időszerű, helyettük bármilyen könyörgő ájtatosságot lehet tartani, a püspök rendezése mellett. Lényeg csak az, hogy a Mindenszentek litániája is helyet kapjon benne. Óriási jelentőségű, hogy a

Szentszék ezúttal első ízben hagyta el az európai szemléletet és világré-
szekben gondolkozva megengedte, hogy ahol ezek a napok nem esnek,
mint Európában az aratás előtti időkre, mint például Braziliában, Indiá-
ban, Ausztráliában stb., ahol éppen fordítva vannak az évszakok, mint ná-
lunk, ott ezentúl az illető ország püspöki karának bölcs belátása szerint
az év bármely megfelelő időszakára lehet ezeket áttenni. Változás; illetve
könnyítés itt is történt: a papok, akik nem vesznek részt ezeken a körme-
neteken vagy helyettük rendezett ájtatosságokon, csak április 25-én kö-
telesek a Mindenszentek litániáját latinul elmondani, a keresztyárok
napokon már nem. Ha ellenben a néppel együtt a nép nyelvén végezték a
litániát, kötelességüknek már eleget tettek.

Az *egyházi év egyéb napjait*, amelyek nem számítanak ünnepnek, a
Rubrikák Kódexe szintén átfogó módon újra rendezte. A liturgikus nap-
ok, *feriák*, négy osztályba vannak sorolva és ezek között I. osztályúak
a hamvazószerda, valamint a Szent Hét (Nagyhét) minden egyes napja,
ezeket semmiféle ünnep nem szoríthatja ki. Három ünnepnek van csak
nyolcada (oktávája), husvétnak és pünkösdnek, valamint karácsonynak,
amely II. osztályú nyolcad. Ebben a nyolcadban ugyanis ünnepeket is
ülnek, Szent István első vértanú, Szent János evangélista és az apró-
szentek ünnepeit; a másik két nyolcad nem tűr meg semmilyen ünnepet.
Ezek az ünnepek azonban, ha karácsony nyolcadában vasárnapra esnek, a
vasárnapot kell megünnepelni és az ünnepekről csak megemlékezés tör-
ténik, ami eddig szinte elképzelhetetlen volt és világosan megmutatja a
vasárnap hatalmas liturgikus jellegét.

Az egyházi évben vannak naphoz rögzített ünnepek, mint például
karácsony, Szűz Mária, a szentek és az Úr Jézus egyéb ünnepei és pár-
huzamosan mellettük vannak ún. „*mozgó ünnepek*” is, amelyek minden
évben a naptár más-más napjára esnek, amilyen például a husvét, pün-
kösd és a velük összefüggő egyéb ünnepek, valamint az év minden vasár-
napja, Advent, Szent Negyvennap, a Szenvedés két hete és az egész hus-
véti idő. Már körülbelül fél évszázada beszélnek arról, hogy ebből az ősi
kettősségből származó *ütközéseket*, amelyek latin műszava „*occurentia*”,
véglegesen megoldják. Ez a végleges megoldás volna az ún. *örök naptár*,
amelyben minden egyes vasárnap, velük együtt husvét, pünkösd stb.
minden évben ugyanarra a naptári napra esnek. És akkor soha többé
nem kell gondolkozni azon, abban az évben milyen naptári napon lesz
husvét és a többi tőle függő ünnep, továbbá, hogy milyen hétköznapra,
vagy vasárnapra esik a karácsony és az összes többi naptári naphoz rö-
gzített ünnep. Az egyház eddig ettől a megoldástól elzárkózott, senki sem
tudhatja, hogy a kérdés a leendő egyetemes zsinaton tárgyalásra kerül-e?
Úgy véljük, aligha, mert a Rubrikák Kódexe nyilvánvalóan feltételezi,
hogy az ünnepeknek ez a kettőssége megmarad. Az ütközés feloldását
rendkívül egyszerűen oldotta meg: közölt ugyanis egy ún. „*Rangelsőbb-
ségi Táblázatot*” (Tabella Praecedentiae). Nem kell mást tenni, mint azt
megnézni és rögtön tudjuk, melyik ünnepet kell előnyben részesíteni, ha
abban az évben egy napra esnek.

Több mindent lehetne még az egyházi évről mondani, de a kimerítő
ismertetésről úgyis le kell mondanunk és ezért ismertetjük a többit.

A szentmise változásai

A misének a következők a fajai: van *énekes mise (in cantu) és van „olvasott”*, nálunk „csendes”-nek mondott mise. Az énekes mise háromféle: az *ünnepélyes* mise, amelyben a pap diakonus és szubdiakonus és asszisztencia segédletével végzi a misét. A diakonus és szubdiakonus ezentúl mindig csak dalmatikában és tunicellában szolgál. Az *énekelt (cantata)* mise nevet kapja az a mise, amelyben a pap egyedül végzi a misét, de az előírt részeket éneкли. Ebben a misében ezentúl szabad az oltárfüstöléseket elvégezni, úgy, mint az ünnepélyes misében. A harmadik fajta mise a *főpapi* mise, amelyet püspök, vagy erre jogosított személy, ún. főpap mondhat a liturgikus szabályok megtartása mellett. A főpap, ha akarja, nem köteles a miseruha alatt a dalmatikát és tunicellát is felölteni.

Liturgikus szempontból a legfontosabb a *konventmise*, azaz az a mise, amelyet a kórus tartására kötelezett testületek előtt kell mondani (káp-talanok, egyes szerzetek). Eddig sokszor előfordult, hogy egy napon két konventmise volt, ezentúl mindig csak egy van, kivéve karácsony napját, amikor két konventmisét kell végezni, egyet éjféltkor, a másik az ünnepi nagymise. Alapvető elv, hogy a konventmise mindig a szolozsmával egyezik. Kivétel csupán a Nagyobb és Kisebb Litániák napjai, ezeken a könyörgés miséjét kell elvégezni; továbbá a pápa koronázásának és megválasztásának, valamint a megyéspüspök évfordulójának napjain ezekről a főpapokról kell mondani a konventmisét is; halottak napjának nyolcadában kell elvégezni, mint konventmisét az összes elhunyt püspökökért és kanonokokért, a legutóbb elhunyt püspökért pedig konventmisét mondanak halálának évfordulóján. Az elhunyt papokért, jötevőkért minden hónapban kell egy konventmisét bemutatni. A konventmisének legalább énekelt misének kell lenni, ha engedély alapján olvasott mise volna, azon is a kórus-tagoknak részt kell venni és a mise egyes részeit hangosan imádkozniok kell. A konventmise ideje eddig változott, a rubrikák szerint hol a Tertia, hol a Sexta, hol a Nona után kellett mondani, mostantól kezdve mindig a Tertia után van, hacsak a kórus vezetője át nem teszi.

A *mise egyes részeihez* szólva meg kell említeni, hogy a *lépcsőimádás*g bizonyos esetekben elhagyandó, de csak liturgikus főmisében: a Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén, Hamvazószerdán, Virágvasárnapon, a husvéti vigilián és a könyörgések (búzaszentelő, keresztjáró napok) miséjében, valamint bizonyos misékben, amelyek konszekráció (például templom-, temetőszentelés) után vannak.

Az angyalok éneke, a *Glória* nemcsak az eddig előírt alkalmakkor végzendő, hanem a tágabb értelemben vett ünnepi misékben is, vagyis azokban, amelyeket olyan szentről lehet mondani, akiről megemlékezés történt a misében, vagy akinek a neve azon a napon a római martyrológiumban (szentek jegyzékében) előfordul. A votív misékben is van Glória, kivéve ha a mise viola színű, de IV. osztályú votív misében már nincs Glória, kivéve ha a mise az angyalokról szól és Szűz Mária szombati miséjében.

A szentmise *könyörgéseinek* (oratio) szabályai is egyszerűsödtek. Az alapelv eléggé érvényesül az egész egyházi évben, hogy a legtöbb misében csak egy könyörgés van. Az I. osztályú liturgikus napokon, az I. osztályú votív misékben és az énekes misékben (kivéve a konventmiséket) általában csak egy könyörgés lehet, a II. osztályú vasárnapokon egy megemlékezés, vagy más könyörgés lehet csupán. Háromnál több könyörgés:

semmiféle misében nem lehet. A könyörgésekről szólva meg kell emlékeznünk a „*parancsolt könyörgésekről*” (oratio imperata). Bizonyos könyörgések *általános egyházi törvény* parancsa folytán mondandók, így például az Oltáriszentségről, amikor ünnepélyesen, trónusra kitéve szentségimádás van, de csak a szentségkítétel oltáránál. Ugyanígy általánosan parancsolt könyörgés a pápa választásának és koronázásának évfordulóján végzendő oratio, ugyanígy a megyéspüspök által megjelölt napon: *vagy* kinevezésének *vagy* felszentelésének az évfordulóján. Más ilyen parancsolt könyörgések az ún. „*rituális könyörgések*”, amelyek pl. papszentelések, templomszentelés vagy megáldás alkalmával előírt oratiók. A *helyi főpásztor* (püspök, apostoli adminisztrátor stb.) által parancsolt könyörgések jelentős változást szenvedtek. A rubrikák kódexe azt ajánlja, hogy ne legyen állandóan előírt parancsolt könyörgés. Mindig csak *egyetlen* könyörgést lehet elrendelni. A parancsolt könyörgések elhagyandók a I. és II. osztályú liturgikus napokon és votív misékben és minden énekes misében. Amennyiben a püspök rendkívüli esetben *hosszabb időre* írta elő parancsolt könyörgést, azokat csak hétfőn, szerdán és pénteken szabad mondani, az imént említett tilalom természetesen ezekre is áll. Új dolog, hogy a *plébános* is rendelhet el parancsolt könyörgést, különleges okból, ha nincs ideje főpásztorához fordulni, ezt a plébánia területén minden templomban minden papnak el kell végezni, de csak három egymás után következő napon élhet a plébános ezzel a jogával.

A szentmise *tanító részében* a következő változásokat kell feljegyezni. Az évszaki (kántor) böjtök miséjét többízben kell végezni, mint eddig, amint már szoltunk róla. Meg kell említenünk, hogy a szerdán, pénteken és szombaton mondandó misék közül a szerdai és a szombati misében nem egy olvasmány (lectio) van, hanem szerdán mindig kettő, szombaton pedig hat. Ezek a napokon a könyörgés előtt a pap térdelésre hívja fel a híveket: „*Flectamus genua*” (térdeljünk le). Eddig erre csak a pap maga hajtott térdet, de rögtön utána fölhangzott a „*Levate*” (keljetek föl), most ellenben minden egyes esetben az öskeresztény ritust állították vissza: a pap letérdel és a segédlet és a hívek is, csendben imádkoznak egy ideig, a „*Levate*” szóra pedig fölkelnek. Öt év óta ezt már a nagyhéten így végeztük. A szombati évszaki böjt miséjében viszont minden misében, kivéve a konvent misét és a papszentelés miséjét, a hat olvasmányból csak az elsőt és az utolsót kell elvégezni, a többi négyet ki szabad hagyni.

Az *evangéliummal* kapcsolatban javasolja a Rubrikák Kódexe, hogy legyen utána vasárnapon és parancsolt ünnepeken „*rövid homília*”. Ez óhaj és nem kötelező parancs, mindenképpen kötelező azonban, ha van az, hogy *rövid* legyen, a szentbeszéd hosszabb volta manap legtöbbször már egyáltalán nem alkalmas és a misén kívüli szentbeszédnél lehet csak indokolt. Tilos azonban ez alatt a rövid homília alatt a misét tovább mondani. Azt meg kell szakítani és a rövid beszéd után a Credoval folytatni.

A *Credo* minden vasárnapon mondandó, I. osztályú ünnepeken és votív misékben, az Úr Jézus és Szűz Mária II. osztályú ünnepein is és a három ünnepi oktárában minden misében, ezenkívül az apostolok és evangélisták fő ünnepein. A Credo tehát kevesebbszer fordul elő, mint eddig, II. osztályú ünnepeken és votív misékben, valamint az egyháztanítók ünnepein is elmarad.

A szentmise *középponti része* a Praefatiótól az áldozásig terjed. A *Praefatiók* száma nem szaporodott egyelőre, csak most végleg tisztázta

az új törvény, mikor milyent kell mondani. Így pl. ha nincs külön praefatio előírva, vasárnapon mindig a Szentháromság praefatiója veendő. Az *átváltozás után* „szent csendet” javasol az egyház, az *átváltozás alatt* az éneknek el kell hallgatni és ahol szokás, az orgonának is. Az Úrfelmutatás után éneklendő a *Benedictus*, ha többszólamú az ének; gregorián énekben még Úrfelmutatás előtt végzendő el. Az olvasott misében a *Pater Nostert*, mivel kifejezetten a szent áldozásra előkészítő imádság, a nép a pappal együtt imádkozhatja, természetesen *latin* nyelven, *tilos* a nép nyelvével használni. Eddig is így volt már öt év óta nagypénteken. Mindenütt sikeresen mondták latinul az Úr imádságát. Nagy gondolat ez: az egyház azt akarja, hogy ezt az egyetlen imádságot az egész földkerekségén az egyház anyanyelvén végezzék. A hívek áldozása, mint természetes helyén, a szentmise közben a pap áldozása után történjék. Ezentúl azonban nem szabad már elimádkozni a közgyónást (*confiteor*) és a pap sem fordul ki és nem adja az általános föloldozást két imádsággal (*Misereatur* és *Indulgentiam*). A pap rögtön kehellyel a kezében kifordul és úgy mondja latinul: „Ime az Isten Báránya...” és „Uram, nem vagyok méltó...”.

A szentmise záró részénél is elég feltűnő változásokat kell elkönyvelni. Gyakorlatilag 1961-től kezdve minden mise, kivéve persze a gyászmiséket, „*Ite missa est*” felszólítással végződik. Akár olvasott, akár énekes mise, akár husvétii időben, akár böjti időben: ez lesz ezentúl az elbocsátás szózata. Sok századon át az *Ite missa est* csak akkor hangzott el, ha a misében Glória volt, egyébként „*Benedicamus Domino*” (áldjuk az Urat) volt a befejező szó. Most ezt csupán azokban a misékben mondják, amikor utána még valamilyen körmenet következik, így például Úrnapiján az ünnepélyes misében, amikor utána megindul a szentségi körmenet. A mise végén a *papi áldás* alatt az orgonának el kell hallgatnia, a pap pedig olyan hangosan ejti ki az áldás latin szavait, hogy minden hívő megérthesse azokat. Az áldás elmarad, mint eddig is, a gyászmisékben, és azokban a misékben, melyekben a „*Benedicamus Domino*” van előírva. *Utolsó evangélium* gyanánt mindig a Szent János evangélium prologusa szolgál, kivéve virágvasárnapon, amikor a barkaszenteléssel kapcsolatos mise kivételével minden misében az utolsó evangélium helyén a Jézus ünnepélyes bevonulásáról szóló evangéliumot kell végezni. Az utolsó evangélium elmarad: a karácsony harmadik miséjében minden pap elhagyja, mert az utolsó evangélium szövege ekkor az ünnepi misének az evangéliuma. Ezenkívül elmarad minden misében, amelyben „*Benedicamus Domino*” van: a barkaszentelést követő virágvasárnapi misében, a husvétii vigília miséjében, azokban a gyászmisékben, amelyekben a koporsó fölött az absolutiot mondják és azokban a misékben, amelyek bizonyos fölköztelések után következnek, például templomszentelés alkalmával.

Sok mindent kellene még a szentmisével kapcsolatban említeni, ezt azonban megszabott keretünk nem engedi. Elég lesz csak néhány kiemelkedő mozzanatra rámutatni. Sok szentnek a miséjében a szövegeket az ún. „*közös misékből*” (*Commune*) kell venni, ebből az alkalmából elő szokták írni, hogy pl. a vértanúk vagy hitvallók közös miséjéből hányszor számút vegyék. Ezentúl a papa van bízva, hogy a több lehetséges miséből melyiket választja és mivel némelyik közös misének több szentleckéje vagy evangéliuma van, ezek között is szabadon választhat a miséző pap. Ugyancsak megengedett az is, ha egy szentnek „*némely helyen mondandó miséje*” (*pro aliquibus locis*) van, egyébként pedig mindenütt másutt a „*közös misékből*” kellene azt venni, ezentúl a „*némely helyek*”

miséjéből is választhatja a pap a mise szövegeit. Jelentős engedmény az is, hogy a *szemináriumok másodrangú kápolnájában* miséző papok követ-hetik saját egyházmegyei vagy szerzetesi kalendáriumukat, így pl. el-mondhatják egyházmegyei, vagy rendi szentjeiknek a miséjét, bár az il-lető templomban, vagy egyházmegyében más mise van előírva. Ugyanúgy ez a szabály irányadó hajón, akár tengeren, akár tapon vagy folyamon, vonaton, vagy repülőgépen mondott miséknél is, valamint minden mi-sében, amelyet szent helyen kívül végeznek, pl. tábori misénél, végül minden magán-oratóriumban.

Külön meg kell említenünk a Rubrikák Kódexének rendkívül alapos szabályozását, amelyet a *votiv misék* körül rendel el. Bizonyos ugyanis, hogy az egyházi év szabályozása következtében sokkal többször lesz le-hetőség gyászmiséket és votiv miséket mondani. Az egyház új liturgikus törvénykönyve világos és áttekinthető rendszerben sorolja el ezeket az „*istentisztelet rendjén kívül álló*” miséket. A gyászmiséeknek is, valamint a votiv miséeknek négy osztálya van, és elég sokszor lesz alkalom ezeket végezni. Az egyház egyenesen felkínálja a papoknak, hogy akár a hívek kérésére, akár a pap egyéni áhítatának növelésére mondjon votiv misé-ket. Új votiv misék egyelőre nincsenek, csak itt is megvan a lehetőség, hogy a meglévőkbl szabad venni a „*némely helyeken mondandó misék*” közül is bárkinek, amelyik neki tetszik. Az egyház békés szellemét tükr-özi a rendelkezés, hogy a „*pogányok elleni mise*” ezentúl „*az egyház ol-talmára*” mondott mise címet viseli, a „*szizma megszüntetésére*” végzett mise pedig ezentúl „*az egyház egységéért mondott mise*” nevet kapta.

Ami a *gyászmiséket* illeti, itt is egységes és részben új szabályokat találhatunk. Elég legyen egyet megemlíteni. Ezentúl minden „*temetéssel kapcsolatos mise*” (exsequialis mise) után akár énekes, akár csöndes, el kell végezni a „*tumulusnál*”, azaz az odaállított üres koporsónál az abso-lutiot, énekes mise után énekkel, olvasott mise után fennszóval. Megfelelő ok esetén ilyen abszutiot szabad végezni olyan mise után is, amelyet a halottért mondtak, de színben az illető napról. Halottak napjának nyol-cadában, tehát november 2—9 között minden mise, amely halottért van, gyászmise lehet.

A Rubrikák Törvénykönyve részletesen szabályozza a *liturgikus szí-neket* is. Némely változást itt is észlelhetünk. Figyelemre méltó a pontos és részletes előírás arról, hogy az olvasott misében mit kell *fennhangon* kiejteni és mit *csendesen*. Az ünnepélyes misében a papnak ezentúl nem szabad végeznie azokat a részeket, amelyeket a diakonus vagy szubdiako-nus énekel, ez alatt ő is hallgatja a szentleckét és az evangéliumot. Nem lesz tehát már többé az az anomália, amely sokszor kínos zavart okozott, amikor ünnepélyes misében a miséző pap csendesen olvasta az evangé-liumot és a hívek már akkor habozva felálltak, pedig a diakonus később az ő részükre énekel az evangéliumot.

A szent zsolozsma változásai

A zsolozsmát, vagyis a szentmisén kívüli hivatalos istentiszteletet az egyház a szent szolgálatra rendelt személyekkel végezteti: a papokkal és szerzetesekkel. A könyv, amelyből ezt végzik, a második liturgikus könyv a misekönyv után, a *breviárium*. Sokágú változás és könnyítés történt itt is, semmiképpen sem mondhatjuk azonban, hogy új breviárium születnék ebből. Amint új misekönyv kiadása, úgy valóban új breviárium kiadása is a leendő zsinat feladata lesz, ha ezt a zsinat atyái szükségesnek lát-

nák. A breviáriumra vonatkozó újításokból csak néhányat közlünk, amelyek a laikus hívőket érdekelhetik.

Mindenekelőtt feltűnő, az egyház mennyire sürgeti és javallja a zsolozsma közös végzését. A zsolozsmát ugyanis háromféleképpen lehet elvégezni. Az első a zsolozsma elvégzésének ünnepélyes módja, a *kórusban* elvégzett breviáriumozás (in choro). Ennek megvannak a maga szabályai, „kórusnak” csak azt a testületet nevezzük, amelynek tagjai az egyházi törvény szerint kötelesek mindig közösen elvégezni a breviáriumot, a káptalanok tagjai és a régi szerzetek tagjai, például bencések, ferencesek, az újabb szerzetek tagjai nem kötelesek a kórusra, pl. piaristák. A breviáriumozás másik módja a „közösben” (In communi) végzett zsolozsmázás, ha olyanok végzik közösen, akik nincsenek erre kötelezve, még akkor is, ha csak három vagy akár két személy mondaná közösen. A zsolozsmázás harmadik módja, ha valaki „*egyedül*” (a solo) mondja a breviáriumot. A breviáriumról szóló törvények folyamán gyakran emlegeti az egyház a „közösben” végzett zsolozsmázást és kedvezményeket is fűz ehhez. Akár kórusban, akár közösben, tehát pl. másodmagával mondja valaki a breviáriumot, joga van ahhoz, hogy a kórus vagy társának a breviáriumát használja. Ez úgy értendő pl., hogy mindenki eleget tesz kötelezettségének, ha pl. a bencések, vagy ferencesek kórusán azoknak a sajátos breviáriumát mondja. A szerzetes is viszont eleget tesz kötelezettségének, ha pl. egy világi pappal együtt a római breviáriumot közösben végzi.

Az *imaórák ideje* is új szabályozást nyert. Nem parancs, hanem óhaj, azaz ún. „direktív” törvény, hogy a breviárium részeit, az imaórákat a természetes nap megfelelő idejében mondják. Ez a hasznos, mivel az imaórákat éppen arra rendelte az egyház, hogy a napnak bizonyos óráit általuk megszentelje és lelki hasznot is az ilyen, egyes órákra széttagolt végzéssel lehet nyerni. Tartsák meg tehát a papok lehetőleg azt az időt, amely minden egyes imaórának a valódi ideje. Mindazonáltal eleget tesz kötelezettségének az a pap, aki a napnak huszonegy óráján belül elmondja az összes imaórákat. Egy kivétel van csupán. A zsolozsma főrészt, a *Matutinumot* el lehet már mondani az előző nap délutánján is, de csak 14 órától (azaz du. 2 órától) kezdve. Ez a szűkszavú törvény több dolgot rejt magában: ez végezhető így, *előre vételezve* (anticipálás), akár kórusban, akár közösben, akár magában végzi valaki a breviáriumot. Nem tartozik azonban az anticipáláshoz a *Laudes*, a hajnali istencicséret imaórája, mert erről azt mondja, hogy kórusban és közösben, kora reggel kell elvégezni és így illik magában végzett zsolozsmázáskor is. Továbbá: bizonyos papi egyesületeknek megvolt az a privilegiuma, hogy már déli 12 órától kezdve szabad volt anticipálni, ez a kiváltság megszűnt, amint a Rubrikák Kódexét közzétevő Motu proprio előszava világosan mutatja. Lehetséges, hogy a Szentszék adományoz újabb kiváltságokat ezen a téren, amíg azonban ez meg nem történik, a délután 2 óra előtt végzett Matutinum elmondása érvénytelen. Az esti imaórá, a *Vesperát* kórusban és közösben a délutáni órákban kell mondani, még a nagybőjti időben is, amikor eddig mindig délelőtt vagy reggel szokták elvégezni egy furcsa késő középkori szokás következtében és így illik a breviáriumot magában mondó paphoz is. Van azután az egyháznak a hivatalos és szép esti imádsága, a Befejező óra (Completorium); szerte a világon, így hazánkban is nem egy templomban végzik el ezt a hívek saját nyelvükön. Az egyház most azt akarja, hogy a breviáriumot végzők életében is ez az imaóra legyen az esti imádság és ezért azt a privilegiumot adta, hogy a Comple-

toriumot mindig a nap végén lehet elmondani, mint a nap utolsó imádságát, még akkor is, ha a Matutinumot, amely voltaképpen a következő napnak az első zsolozsmás imádsága, elővételeztük volna. Hogy egészen esti imádsággá tegye a Completoriumot, az új törvény elrendeli, hogy ha a nap végén mondják, akkor a Confiteor előtt mondandó Pater noster helyett lelkiismeretvizsgálatot tartsanak, akár kórusban, akár közösen, akár magányosan, és utána mondják el a bűnbánat imádságát, a Confiteort.

A Matutinum körül történtek változások, nevezetesen minden vasárnapnak ezentúl csak egy nocturnusa lesz (9 zsoltár és 3 olvasmány). *Teljes ünnepi* Matutinum csak az I. osztályú ünnepeken van (9 zsoltár, 9 lectio), a II. osztályú ünnepeken is így van, de ez már „fél-ünnepi” (semifestivum) Matutinum, bár a szerkezete ugyanaz, mint az ünnepié, a Matutinumon kívüli óráknál azonban a zsoltárok a rendes helyről veendőek. Minden egyéb ünnep III. osztályú és ezeknek „rendes” Matutinumuk van, azaz egy nocturnus három olvasmánnyal, amelynek az összeállítása részletesen szabályozva van. Ez a rendes (ordinarium) Matutinum teljes egészében zsoltárait a „rendes helyről” (Psalterium) veszi. Új, hogy az *Antifónákat* kivétel nélkül mindig az egész zsolozsmában teljes egészében el kell mondani nemcsak a zsoltár után, hanem a zsoltár előtt is.

Voltaképpen nagyon keveset mondtunk el a Rubrikák Kódexének ismertetésében. Keveset azok részére, akik hivatásszerűen forgatják a Missale és a Breviarium évszázados, ősi imáktól megszentelt lapjait. Eleget azonban mindenesetre és reméljük, nem túlságosan sokat azok részére, akik a földön vándorló anyaszentegyháznak nagy tömegét képezik, a hívők seregének. Ezeket is érdeklik ezek a liturgikus reformok, hiszen papjaik vezetésével ők is részét képezik a küzdő egyháznak, amelynek krisztusi áldozata és zsolozsmázó imádsága Krisztus kórusává avatja az egész világot.

KARÁCSONYI LEONINUSOK

*Barmok romlatag ágyán. Jessze igéretes ágán
 Új élet született; boldog a Szűz: anya lett.
 Barmok romlatag almán, kislefia fekszik a szalmán,
 Barlang, ágy csupa fény: Isten a Szűznek ölen.
 Künn viharok furulyáznak, tépik a pusztai fákat,
 S lám, elnyugszik a szél benn, az akol küszöbén.
 Játszik a gyermek, a karja kicsúszott, nincs betakarva,
 Mária nézi: nevet — „Fúj az ökör meleget!”
 Fúj az ökör... s ugye, jó lesz? — fürge tüzet vete József:
 Lobban a rőzserakás, mind csupa láng, ragyogás.
 Csillan a jó bari szőre, vidáman a szürke tetőre
 Fény fut. Koppan a kő: „Pásztorok, gyertek elő!”
 Vének s ifjú legények, jönnek, az ajkukon ének.
 Billeget ám a dudás, fújja a kis furulyás!
 Néz az ökör: „Soha illyet!”, a csacsi nagy füle billeg.
 Mind forróbb, tüzesebb, Mária könnye pereg.
 Anyja ölében a gyermek, tapsol a mennyei herceg:
 Kedv, öröm, isteni tett — Krisztus megszületett!
 Barmok romlatag ágyán fekszik a második Ádám,
 Új ág, égi virág, újul a régi világ.*

Tótfalussy István